

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМАТИКИ НАЦІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Останнім часом глобалізаційні процеси стають все більш поширеними в економічному житті світу. Особливістю економічної глобалізації є наростання тенденцій до утворення всесвітнього середовища обміну товарами, послугами, капіталом, робочою силою. Глобалізаційні процеси в сучасних умовах охоплюють всі країни світового господарства незалежно від досягнутого рівня розвитку і, відповідно, соціально-економічного типу [1-3].

Необхідність інтеграції України до світового економічного простору не викликає жодних заперечень у всіх учасників політичних та економічних процесів. Проте її реалізація є нелегкою справою й потребує подальшого наукового дослідження, розробки тактики та стратегії входження у світові господарські структури. Разом з тим, світова економіка зіштовхнулася з кризою, яка засвідчила, що стара фінансова модель, яка на попередньому етапі розвитку світової економіки обслуговувала товарообмінні процеси, в умовах прискореної глобалізації виявилася неефективною. Економіка України знаходиться під впливом складних світових процесів. Тому чимало аспектів даної наукової проблеми, зокрема оцінка перспектив розвитку національної економічної системи в умовах, які склалися на сучасному етапі, залишаються недостатньо розкритими і потребують більш глибокого дослідження та вирішення. [4]

Комплексна оцінка включення країни в процеси глобалізації здійснюється за допомогою індексів глобалізації.

Незалежна і неприбуткова міжнародна організація Всесвітній економічний форум (ВЕФ), яка була створена у 1971 році в Женеві, кожного року представляє до уваги світової спільноти Звіт про глобальну конкурентоспроможність. Основним засобом узагальненої оцінки конкурентоспроможності країн є індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI), який складається з 12 складових конкурентоспроможності, що детально характеризують конкурентоспроможність країн світу, які знаходяться на різних рівнях економічного розвитку. Згідно нього за оцінками ВЕФ на кінець 2012 рр. Україна посідає 73 місце, порівняно з 2011 роком країна піднялася у міжнародному рейтингу на 9 позицій.

Рейтинг глобальної конкурентоспроможності 2012-2013 очолила Швейцарія, яка займає перше місце рейтингу вже четвертий рік поспіль. Друге і третє місця займають Сінгапур і Фінляндія, відповідно. Країни Північної та Західної Європи продовжують домінувати в першій десятці списку: верхні рядки займають Швеція (4 місце), Нідерланди (5), Німеччина (6). Сполучені Штати займають 7 місце. Далі йдуть Великобританія (8 місце) і Гонконг (9). Японія, яка завершує першу десятку найбільш конкурентоспроможних економік, залишається другою за рейтингом економікою Азії, незважаючи на помітне зниження позицій в останні роки. Згідно даного індексу в 2011 році найкраще справи йшли у Латинській Америці, гіршими справи виявилися на Близькому Сході і Північній Африці, головним факторами перспективного розвитку країн даного регіону залишилися динаміка цін на сировинні товари та соціальні зворушення. Країни БРІК все ще зберігають свої позиції, залишаючись достатньо сильними та впливовими. Китай – перший у категорії країн на проміжному етапі, Індія – друга в категорії країн з раннім розвитком, Чілі перша з країн з ринками, що швидко розвиваються, Сомалі займає останню позицію із значним відставанням від інших країн [5].

Згідно даних Інституту дослідження ринків (IEMS, Institute for Emerging Market Studies — спільний проект Бізнес-школи Сколково та компанії Ernst & Young) в індексі швидкозростаючих ринків, який складається за результатами вивчення 112 країн, що знаходяться на різних етапах економічного розвитку, Україна відноситься до проміжного етапу розвитку ринку та посідає 26 місце із 28 у своїй групі [6]. Даний індекс розраховується як середньозважене значення 15 змінних, що представляють 5 основних компонентів розвитку: 1) макроекономічні показники; 2) макроекономічні умови; 3) рівень здоров'я та людський капітал; 4) економічна та політична свобода; 5) розмір ринку. Оцінки країн, що розвиваються, підлягають ранжуванню у рамках чотирьох етапів розвитку ринку у висхідному порядку: 1) просунутий етап розвитку ринку; 2) проміжний етап розвитку ринку; 3) ранній етап розвитку ринку; 4) неактивний етап розвитку ринку.

Міжнародна бізнес-школа INSEAD та Всесвітня організація інтелектуальної власності (World Intellectual Property Organization, WIPO) представила аналітичний доклад «Глобальний індекс інновацій 2012» (Global Innovation Index 2012), який складений з 80

різних змінних, що детально характеризують інноваційний розвиток країн світу, які знаходяться на різних рівнях економічного розвитку. Аналітики розрахували загальний Індекс, який являє собою співвідношення витрат і ефекту, який дозволяє об'єктивно оцінити ефективність зусиль щодо розвитку інновацій в тій чи іншій країні. Згідно даного дослідження глобальний індекс інноваційної ефективності України становить 36,1, та країна посідає 63 місце у загальному рейтингу 141 країни-дослідниці. Десятка світових лідерів в області інновацій залишилася незмінною в порівнянні з минулим роком. Її очолила Швейцарія. Трійку лідерів доповнюють Швеція і Сінгапур. За ними слідує Фінляндія, Великобританія, Нідерланди, Данія, Гонконг, Ірландія і Сполучені Штати. Єдиною країною, яка залишилася за останній рік десятку кращих, стала Канада. Регіональними лідерами в області інновацій в цьому році стали наступні країни: Швейцарія в Європі, Сполучені Штати в Північній Америці, Сінгапур у Південно-Східній Азії та Океанії, Ізраїль в Північній Африці і Західній Азії, Чилі в Латинській Америці і Карибському басейні, Індія в Центральній і Південній Азії, Маврикій в Африці на південь від Сахари. Серед країн з низьким рівнем доходу лідером стала Кенія. Серед країн колишнього СРСР лідирує Естонія.

Глобальний індекс інноваційної ефективності, який доповнює загальний Глобальний індекс інновацій, показує, які країни краще інших втілюють інноваційні ідеї в практичні результати. У цьому списку перші місця посідають країни, що мають хороші результати інноваційної діяльності, незважаючи на спочатку більш слабкі інноваційне середовище та інноваційні ідеї. Десятка лідерів глобальної інноваційної ефективності виглядає наступним чином: 1) Китай; 2) Індія; 3) Молдова; 4) Мальта; 5) Швейцарія; 6) Парагвай; 7) Сербія; 8) Естонія; 9) Нідерланди; 10) Шрі-Ланка [7].

Провідний у Європі Інститут менеджменту (Institute of Management Development, IMD), що базується в Лозанні (Швейцарія), опублікував результати глобального дослідження конкурентоспроможності країн світу 2012 року — The World Competitiveness Yearbook 2012. На сьогоднішній день The IMD World Competitiveness Yearbook - одне з найбільш повних досліджень з проблем конкурентоспроможності держав і регіонів, яка в ряді країн використовується для формування державної політики в області конкурентоспроможності національної економіки, а також стратегічних бізнес рішень у великих компаніях. Кожна держава в

рейтингу оцінюється на основі аналізу 331 критерію за чотирима основними показниками: стан економіки, ефективність уряду, стан ділового середовища і стан інфраструктури. Кожен показник має рівний вага і включає в себе п'ять факторів. Таким чином, сукупний рейтинг конкурентоспроможності заснований на 20 різних індикаторах з чотирьох ключових аспектів економічного життя країни. Згідно даного дослідження Україна посідає 56 місце у рейтингу з індексом 46,847 з 59 представлених країн. У цьому році світовим лідером конкурентоспроможності знову став Гонконг (Особливий адміністративний район Китаю). Далі йдуть Сполучені Штати і Швейцарія - на другому і третьому місцях відповідно. У першу десятку найбільш конкурентоспроможних економік також увійшли Сінгапур, Швеція, Канада, Тайвань, Норвегія, Німеччина і Катар. [8]

Два провідних американських політологічних інституту, громадська організація Американський Фонд Миру (The Fund for Peace) і впливовий американський журнал Foreign Policy опублікували восьмий експертний рейтинг «недієздатність» держав світу - Failed States Index 2012, який відображає здатність (і нездатність влади) контролювати цілісність території, а також демографічну, політичну і економічну ситуацію в країні. Індекс недієздатності держав складається за допомогою системного інструменту оцінки конфліктів (Conflict Assessment System Tool). Аналіз проводиться на підставі 12 критеріїв - так званих показників «недієздатність» держави, які об'єднані в три групи: соціальні, економічні та військово-політичні. Для загальної оцінки стану країни експерти ставлять аналізу здатність п'яти ключових державних інститутів - політичного керівництва, армії, поліції, судової системи і цивільних служб - забезпечити безпеку держави і його громадян. У 2012 році Індекс недієздатності вимірюється для 178 країн. Україна в цьому рейтингу посіла 113 місце з індексом 67,2 як держава з рівнем стабільності нижче середнього (загрозливий рівень ризиків). Найменш дієздатним державою в світі, на думку укладачів рейтингу, є Сомалі. У першу п'ятірку рейтингу найбільш «недієздатних» країн, крім Сомалі, увійшли такі традиційно неблагополучні африканські держави, як Демократична Республіка Конго, Судан, Південний Судан, Чад і Зімбабве. Крім того, у групу найбільших «недієздатних» держав входять, зокрема, такі країни, як перебувають у стані уповільненої громадянської війни Афганістан (6 місце) і Іраку (9),

єдина «недієздатна» країна західної півкулі Гаїті (7), що володіють ядерною зброєю Пакистан (13) і Північна Корея (22), а також потерпілий від наслідків «Арабської весни» - Єгипет (31). Група країн з помірним рівнем нестабільності займає положення з 34 за 125 місце в загальному індексі з 178 країн. Відкриває цей перелік Іран, а замикає Тринідад і Тобаго. Колишні радянські республіки займають наступні місця в рейтингу: Узбекистан (39 місце), Киргизстан (41), Таджикистан (46), Грузія (51), Азербайджан (68), Молдова (73 - саме нестабільне держава Європи), Туркменістан (81), Білорусь (85), Вірменія (102), Казахстан (107). Для порівняння: у списку з помірним рівнем нестабільності знаходяться такі держави, як Ізраїль (61), Китай (76), Індія (78), Туреччина (104), Південно-Африканська Республіка (115), Бразилія (123). Перелік стабільних країн займає положення з 126 по 164 місце в рейтингу. Відкриває цей перелік Румунія, а закриває Німеччина. Всі прибалтійські держави, незважаючи на економічні проблеми, опинилися в цій групі: Латвія (149 місце), Естонія (143), Литва (136). Для порівняння: у цьому списку знаходяться такі держави, як Греція (138 місце), Італія (145), Японія (151), Іспанія (153), Уругвай (154 - найстабільнішу державу Латинської Америки), Великобританія (158), Сполучені Штати (158), Франція (162). Держави, які розташувалися зі 165 по 177 місце, вважаються найбільш стабільними і найбільш підходящими для нормального людського життя. Всього їх 13. Трійку лідерів у нинішньому рейтингу очолила Фінляндія, разом з її скандинавськими сусідами Швецією і Данією. Всі ці країни мають сильні соціально-економічні показники, розвинені суспільні інститути, високий рівень якості державних послуг, поваги прав людини і верховенства закону [9].

Спираючись на дані рейтинги Україна має усвідомлювати найголовніші чинники глобалізації та ступінь їх впливу на економіку країни. Країна повинна повністю використовувати свої конкурентні переваги та прагнути до зміцнення позицій в міжнародному поділу праці, не змагатися з провідними країнами світу, а адаптуватися до економічного простору через наближення до їхніх показників глобальних змін.

Однією з головних можливостей підвищення конкурентоспроможності держави повинно стати насичення внутрішнього ринку якісною, доступною і конкурентоспроможною

вітчизняною продукцією, щоб вийти на світові ринки та посісти гідне місце серед розвинутих держав світу.

Серед ключових проблем розвитку національної економіки України в умовах глобалізації слід виділити наступні основні групи:

1. Проблеми адекватності економічної моделі національної економіки соціально-економічним цінностям і потребам українського суспільства:

- абсолютна невідповідність антихристиянських принципів функціонування економічної моделі принципам християнського товариства;

- вкрай несправедливий механізм розподілу національного доходу, коли заможне життя незначного меншини досягається за рахунок тяжкого існування переважної більшості;

- неможливість забезпечення випереджальних темпів розвитку національної економіки, консервація існуючої низькорентабельної, фізично і морально застарілою, енерго - і матеріалоемної індустріально-аграрної структури національного виробництва;

- неможливість забезпечення існуючого рівня внутрішнього споживання за рахунок внутрішніх ресурсів, крайня кредитна залежність;

- корупційність, інвестиційна непривабливість, бюрократизація національної економічної системи.

2. Проблеми адекватності інвестиційної політики:

- вкрай нераціональний, часто шкідливий для національної економіки, розподіл інвестиційних потоків. Фінансові ресурси переважно направляються до сфери слабо або взагалі не впливають на підвищення конкурентоспроможності національної економіки;

- вкрай низька інвестиційна привабливість національної економіки;

- надзвичайно слабка інвестиційна активність населення.

3. Проблеми сучасної податкової системи:

- розгубленість і суперечливість податкової системи забезпечує стабільність корупційних схем в податковій сфері. ПДВ практично всіма економістами визнається як найбільш корупційний податок, від податку на прибуток дуже легко ухилятися шляхом штучної мінімізації прибутку, спрощена система оподаткування малого бізнесу використовується великими компаніями для ухилення від сплати податків;

- крайня складність, непрозорість і несправедливість податкової системи служить основою для тіньової економіки, негативно впливає на інвестиційну привабливість країни в цілому, так і окремих її регіонів;

- податкове навантаження занадто велике для економіки, що розвивається, і гальмує економічне зростання;

- практика адміністрування податків, включаючи методи проведення перевірок, носить поліцейський характер. Використовується принцип презумпції вини платника податків.

4. Проблеми сучасної пенсійної системи:

- крайня несправедливість у нарахуванні пенсій, не відображає реального трудового внеску переважної більшості громадян України;

- непомірний розмір нарахувань на заробітну плату, служить одним з ключових факторів тінізації національної економіки;

- зростаючий дефіцит пенсійного фонду.

5. Енергетичні проблеми України:

- фактична втрата Україною своєї енергетичної незалежності;

- одна з найвищих у світі енергоємність виробництва;

- у край висока енергетична залежність України від закордонних поставок нафти і газу;

- негативний енергетичний торговий баланс.

6. Проблеми вітчизняного сільського господарства:

- низька рентабельність, а часто, збитковість сільськогосподарського виробництва за одних з кращих в світі природних ресурсах;

- крайня несправедливість у розподілі доданої вартості кінцевого продукту;

- домінування екстенсивного використання сільськогосподарських земель, що загрожує їх деградацією і різким зниженням врожайності.

7. Проблеми сучасної системи освіти:

- зростаючий дисбаланс між чисельністю і професійно-кваліфікаційною структурою студентів і структурою національного виробництва;

- формування в учнів репродуктивного і алгоритмічного типів мислення, в той час, як сучасна і завтрашня економіка вимагають творчого, раціоналізаторського типу мислення;

- в край низька мотивація викладачів і студентів;

- низький рівень практичної професійної підготовки.

8. Головна інституційна проблеми української економіки - стійка тенденція економічної концентрації влади і власності на засоби виробництва в руках вузького кола фізичних осіб, що:

- несе явну загрозу принципам функціонування ринкової економіки;

- негативно впливає на внутрішню вільну конкуренцію і гальмує інноваційний розвиток;

- підриває економічні основи демократичної держави;

- створює економічний фундамент для встановлення авторитарних олігархічних форм правління.

Чинник неефективного державного управління є одним з основних в контексті зменшення рівня конкурентоспроможності України. В разі його подолання українська економіка отримає додаткові стимули для розвитку, державний та місцевий бюджети отримають додаткові надходження, які можна буде направити на підвищення добробуту людей, відновлення інфраструктури та соціальні проекти. Рівень зовнішніх та внутрішніх інвестицій зросте, а сфера підприємництва отримає додатковий стимул для кількісного і якісного розвитку. Створення системи ефективного державного управління можливе за умови подолання корупційної системи, усунення проблеми невиконання законів і підвищення ефективності існуючої системи державного управління. Тобто основні види роботи в даному напрямку можна представити наступним чином:

1. Подолання корупційної системи на загальнодержавному та регіональному рівнях:

- створення умов для запобігання корупційним проявам;

- підвищення рівня контролю та покарань виявлених корупційних явищ.

2. Усунення проблеми невиконання законодавства України.

3. Підвищення ефективності державного управління.

4. Зменшення втручання влади у діяльність бізнесу.

Перелік джерел:

1. Булатова О.В. Розвиток глобальної економічної інтеграції: теоретичний аспект. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2012_1/2012_1/049.pdf

2. Шовкун І. А. Оцінка конкурентоспроможності наукової інфраструктури України в контексті глобалізації світової економіки / І. А. Шовкун // Проблеми науки. – 2006.– № 12.– С. 25 – 30.

3. Шипко О.С. Науково-технічна політика та її роль в підвищенні конкурентоспроможності економіки України / О.С. Шипко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. - №1. – С. 178-184.
4. Жилияєва Н.М. Перспективи підвищення конкурентоспроможності економіки України: галузеві і регіональні пріоритети / Н.М. Жилияєва // Актуальні проблеми економіки. – 2010. - №4. – С. 51-59.
5. Всемирный экономический форум: рейтинг глобальной конкурентоспособности 2012–2013. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/news/2012/09/05/4949>.
6. Институт исследований развивающихся рынков: Индекс быстроразвивающихся рынков 2012 года – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/news/2012/08/27/4915>.
7. Исследование INSEAD: Глобальный индекс инноваций 2012 года. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/news/2012/07/06/4531>.
8. Institute of Management Development: рейтинг конкурентоспособности стран мира в 2012 году. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/news/2012/05/31/4423>.
9. Failed States Index 2012: рейтинг недееспособности государств мира 2012 года. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/news/2012/06/19/4439>.